

ANNO DOMINI MCIX

SANCTUS HUGO

ABBAS CLUNIACENSIS

VITA SANCTI HUGONIS

(BOLLAND., April. t. III, d. 29)

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. *Decessoris ejus, atque discipuli, amici memorabiles.*

1. Primam ordinis Cluniacensis sedem et incunabula, atque omnium ejusdem instituti cœnobiorum caput, ad 15 Januarii in Vita B. Bernonis descripsimus. Fuit is abbatum Cluniacensium primus, et antequam Cluniacum conderet, Gigniaci et cœnobii Balmensis, sub cujus fundatore S. Euticio tironem vitæ monasticæ egerat, sanctissimus archimandrita. Illum anno Domini 926 vita functum S. Odo excepit, nobilis Francus, ex canonico S. Martini Turonensis monachus et abbas primum Tutellensis factus. Cui Aymardus successit, alio eoque vario apud scriptores nomine Eymardus, Ademarus et Ademardus vocitatus, eximus sanctæ simplicitatis ac innocentiae cultor, hoc infelix quod anno 954 videndi facultatem amisit, quare suapte sponte dignitatem a se abdicans, illam S. Majolo cessit; qui nobili admodum loco in provincia natus Valentolæ, primo Matisconensis Ecclesiæ archidiaconus fuit, vitamque tandem cum morte commutavit anno Domini 994. De mortuo successit S. Odilo, de Merceur dictus, Beraldi I, cognomento Magni, Domini de Mercomio in Arvernus et Gerbergæ filius. Post cujus felicem ad superos transitum, qui in annum 1049 incidit, S. Hugo, de quo hic agimus, ad abbatæ Cluniacensis clavum sedere cepit; de quo non pauca virorum insignium testimonia bibliotheca Cluniacensis colligit; ex qua ut delibemus aliqua, primum auctoris vitæ S. Arnulphi episcopi Suessionensis hujusmodi esto: « Fuit corpore et animo castissimus, eleemosynis et orationi jugiter intentus et addictus, monasticæ disciplinæ custos et promotor instantissimus, perfectorum monachorum et personarum ecclesiastico cultui idonearum nutritor perpetuus, sanctæ Ecclesiæ procurator et propagator mire fervens. » Hoc autem Sigeberti Gemblacensis ad annum 1087: « Hugo abbas Cluniacensis, pietate insignis, discretione præcipuus, sanctitate et religione clarus habetur. » Plura his similia, ne

omnia repetamus, ibidem inveniet curiosus lector: addimus tamen elogium, quod nobis Chronologia abbatum Cluniacensium offert: « Hic non solum carnis sed etiam mentis nobilitate conspicuus existit, ac locum istum (Cluniacum intellige) super omnes antecessores suos ædificiis, ornamentis, possessionibus, monasteriis, cellis, ultra quam credi potest, usquequaque fide et industria sua ampliavit. Qui cum esset omnium virtutum exercitiis decenter ornatus, monasticæ religionis ordinem laxius fluentem providentiæ manu restrictius coarctavit, geminasque missas, unam scilicet pro fratribus defunctis, aliam vero pro vivis in duobus oratoriis a se constructis quotidie cantari constituit; eleemosynis vero supra omnes nostri temporis homines ita semper fuit intentus, ut illius Ecclesiastici verbi sententia digne sibi congruere judicaretur, qua dicitur: *Eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum* (Eccli. xxxi, 11). Hic a Deo nobis donatus diu ad profectum hujus loci vivere permissus est, gregemque sibi creditum verbis pariter et exemplis erudiens, multipliciter augmentavit; tandemque senio confectus, iii Kalend. Maii in hebdomada paschali, sancto sinu quævit. » Hæc inde.

2. Annus S. Hugonis natalis, ex anno obitus et acta tunc ætate definendus est. Obiit scilicet, ut scriptores vitæ tradunt, annum agens ætatis octogesimum quintum, octavo die postquam e vita S. Anselmus migravit, quem cum ad 21 Aprilis circa Pascha anni 1109 ob isse ostenderimus, necessum est natalem S. Hugonis in annum Christi 1024 incidisse. Natum igitur S. Hugonem anno Christi 1024 dicimus. Anno 1059, ætatis xv, apud Cluniacenses S. Benedicti institutum amplexus, sub S. Odilone tunc abbate monasticam vitam iniiit; decimo post, ætatis scilicet xxv, Christi autem 1049, eidem vita functo in abbatiales infulas successor renuntiatus, eò in munere reliquam vitam posuit, scilicet annos sexaginta. additis octo diebus ac duo us mensibus, ut scribitur in fine Vitæ secundæ; longum sanctæ

dignitatis tempus, et multis, quos præceptis religiosæ vitæ imbuat, admodum salutare. Nam e schola ejus episcopi, cardinales, pontifices, virique ob vitæ sanctimoniam sacro cultu insignes prodire. Cluniacenses quippe cœlitum choris insertos B. Morandum et S. Udalricum illi debent; quorum ille 3 Junii apud eos, hic vero 10 Julii colitur, admissus ab ipso S. Hugone ad monasticum habitum, cum Geraldo episcopo postea Ostiensi facto : De quibus ista Chronicon Cluniacense : « Iste Geraldus fuit Ratisponensis civitatis scholasticus, et rogatus a S. Uldarico adiit Romanam urbem cum prædicto Uldarico, et obtenta absolutione suorum peccatorum, exploratores virtutum venerunt ad S. Hugonem, et sub ipso in Cluniacensi monasterio secundam regenerationem susceperunt. Ipse vero Geraldus erat sapientia, consilio ac morum gravitate insigniter præpollens, non post multos annos major prior constitutus, ac postmodum jubente apostolicæ sedis præsulæ Gregorio scilicet VII, Ostiensis Ecclesiæ pontificatu sublimatur. Cujus sedis curam rexit cum summa sollicitudine creditæque sibi negotiationis talentum Domino suo cum duplicata reportans usura, meruit audire : *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 21)*. Sanctum quoque Uldaricum, divinis magnificum exercitiis, S. Hugo abbas ad sacerdotale promoveri fecit officium, sibi que constituit Capellanum et consiliarium, et quia sciebat eum virtute ac sapientia totum esse compositum, suo etiam gregi apud illum confessionis præparavit aditum. Unde accedebant ad eum tam senes quam juvenes, diversis passionibus laborantes, tanto sincerius quanto securius conscientias suas illi aperientes. Ipse vero cum summa claritate omnes suscipiebat, et more sapientissimi medici congruis quousque pœnitentiæ remediis curabat. Iste vero S. Uldaricus, ex illustri prosapia Bannatorum Ratisponæ civitatis procreatus, velut lucifer inter cætera poli sidera, sic inter cognationis suæ relucebat nobile stemma. Cætera ejus virtutum merita et miracula in libro gestorum ejus habentur, festivitas seu ipsius solemnitas apud nos agitur decima die mensis Julii. » Hæc de Geraldo episcopo sanctoque Udalrico. B. Morandi Vita brevis, suo tempore danda exstat in Bibliotheca Cluniacensi, col. 501 et sequentibus. His accensendi sunt illustres quoque ex eadem schola viri Goderanus episcopus Xantonensis, Durannus archiepiscopus Tolosanus, et Hugo dux Burgundiæ; quorum postremus, Roberti II, Burgundiæ ducis, ex Henrico ejus filio nepos, sanctioris vitæ incensus desiderio, transcripto Odoni fratri ducatu, ei scilicet, qui Cistercium paulo post fundavit, in Cluniaco sub S. Hugone monachum induit, postque tres ibidem sanctæ ac severæ vitæ annos diem obiit, anno Christi 1097, cujus apud Cluniacenses sepulcro hoc epitaphium inscriptum legitur : *Hic requiescit in celebrandæ memoriæ, magnus sæculi contemptor, Hugo dux Burgundiæ, monachus Cluniacensis, postea sacerdos.*

3. Pontifices, qui sub tanto magistro virtutem comparaverunt, quæ eos primum ad sacram purpuram, deinde ad suum ecclesiasticæ dignitatis apicem evertit, Urbanus II et Gregorius VII sunt : ille ex canonico regulari ordinis S. Augustini, quem in Romano Lateranensi monasterio professus fuerat, arctius vivendi institutum quærens, monachum in cœnobio S. Trinitatis Cavensi induit; indeque profectus in Galliam, inter Cluniacenses, sancto primum Odiloni, ac deinde successorij ejus S. Hugoni erudiendum se dedit, a Gregorio VII, quicum in Cluniaco, dum uterque monachus adhuc erat, sanctam familiaritatem contraxerat, cardinalitia purpura donatus; anno tandem 1088, universæ Ecclesiæ rector, S. Petri pontificiam cathedram ascendit. Hic vero, id est Gregorius VII, Hildebrandus ante pontificatum dictus, ex cœnobio Cluniacensis prior, a Nicolao II in cardinalium collegium allectus, et anno 1073 unanimi Patrum consensu eum insigni Ecclesiæ emolumento pontifex enuntiatus, tanta virtute ac vitæ sanctimonia effulsit ut nomine exinde sanctorum fastis inscripto cum iisdem et sacrum cultum obtineat. Multæ ejus ad S. Hugonem tom. XXVI Conciliorum epistolæ exstant; nam illa in tempestate, quam perpetuo dissidio adversus Gregorium et Ecclesiam Henricus III imperator concitavit, opportunus pontifici consiliarius fuit, et arduis in commune rei Christianæ emolumentum tractandis negotiis præfectus; in quibus quantopere pontifex desideraret ejus operam, quamque necessariam eam haberet, Ep. 62, lib. 1, exprimit : « Promde, inquit, noscat religio vestra, quoniam qui denegatam nobis præsentiam vestram hactenus cum admiratione sustinuimus, deinceps sine multa anxietate et mentis perturbatione ferre non possumus. Meminisse enim debetis quot et quanta negotia in vestra manu et confratris nostri Giraldi Ostiensis episcopi posuerimus, quæ propter absentiam vestram aut neglecta pereunt aut competentem finem habere non possunt. Quoniam cum præfatum episcopum in servitio S. Petri ultra montes ad regem misimus, vos venturum æstimabamus. Quapropter, etsi commoti, dilectionem vestram intimo commonemus affectu, ut nos in multis et magnis angustiis positos quantocius visitare curetis, » etc. Ita ad eum præter multa ejusmodi alia pontifex; cujus quæ difficillima erant cum Henrico modo memorato negotia sic tractavit ut periculosa ad tempus tempestate liberarit pontificem; et Henricum, solum quo tenebatur anathematis vinculo, Ecclesiæ amicum fecerit.

4. Arcta ei necessitudo cum B. Petro Damiano intercessit, cujus litteras aliquot ad eum missas Bibliotheca Cluniacensis colligit. Fuit autem S. Petrus Damianus in Cluniaco, ibique S. Hugonis relatu terribilia ista exempla didicit, quæ referuntur in epistola 15, lib. II; et eodem hortatore vitam B. Odilonis conscripsit; ita enim Damianus loquitur in ejus prologo : « Hugo, Cluniacensis monasterii rector et spiritualis militiæ dux ac præcipuus infor-

mator, hoc mihi laboris injunxit ut vitam B. Odilonis, decessoris videlicet sui, proprio stylo succincte perstringerem, ut ex his, quæ in anterioribus paginis latius reperiebantur esse diffusa, utiliora quæque magisque necessaria brevi compendio deflorarem. Cujus ego compulsus imperio, non luculentum venustatem aucupabor eloquii, sed sicut ex oblatis apicibus deprendere potero, cum Dei omnipotentis auxilio, meæ veritati deservire tentabo. » Desiderio quoque abbate Casinensi, summo postea pontifice et Victore III appellato, familiariter fuit usus Hugo sanctus; nam Casinum circa an. 1083 profectus, inter suos ac Casinenses monachos communionem meritorum cum eo instituit, quod ita lib. III Chronici Casinensis, cap. 50, Leo Ostiensis prædit: « His temporibus Hugo venerabilis, Cluniacensis abbas, vir vitæ ac famæ celebris, ad Patris Benedicti limina devotus advenit. Quem venerabilis Desiderius, ut tantum decebat virum, magno cum honore suscipiens, et societatem Cluniacensium fratrum nostræ congregationi conjungens, inito fœdere, et nostræ apud illos et illorum apud nos congregationis memoriam perpetuo habendam singulares illi viri decreverunt. »

5. Quid nunc Galliarum episcopos dicam, per S. Hugonem monasterio Cluniacensi devinctos? Duos nobis exhibet spicilegii Acheriani tomus VI in Miscellaneis epistolarum, Araldum et Isembardum, per quos insigniter commendata disciplina, et locupletata quadam tenus Ecclesia Cluniacensis est. « Aialdus, Ecclesiæ Carnotensis episcopus et ejusdem Ecclesiæ canonica fraternitas, bona fama virtutum Cluniacensis monasterii tanquam florentis hortuli, suavissimo liliorum atque rosarum odore perfleti, et idcirco habendæ fraternitatis ejusdem monasterii desiderio divinitus inspirati, præbendam quamdam fratribus prædicti monasterii in perpetuos usus concedunt: » ut habetur num. 25; deinde, num. 24: « Isembardus gratia Dei Aurelianorum episcopus et tota congregatio sanctæ Crucis . . . ab Hugone venerabili abbate Cluniacensi et sanctissima congregatione sibi commissa rogati, ut pro anteriori dictione et societate quam invicem inierant, præbendam cujusdam canonici, ecclesiæ et Petri et fratribus ibidem servientibus perpetuo habendam concederent, . . . ea ratione annuerunt, ut et ipsos nos, inquit episcopus, in suo instrumento, « in consortium suum reciperent, et unumquemque canonicorum nostrorum, tanquam unum ex monachis facerent, et nobis orationum et elemosynarum et cæterorum benefactorum suorum participium darent; et uniuscujusque canonicorum nostrorum obitum et anniversarium obitus diem, tanquam unius monachorum suorum claustrensium, precibus, elemosynis et cæteris solemnitatibus commendarent; si vero alicui canonicorum placeret monachum fieri, si nihil dare vellet vel posset, gratis reciperent; nostrum vero anniversarium, hoc est episcopi tanquam abbatis sui facerent et successorum meorum quotannis; nos

A autem illius ecclesiæ abbatibus et monachis, tanquam nostris episcopis et canonicis, et vivis et mortuis faceremus. »

§ II. Imperatorum ac regum erga S. Hugonem observantia singularis.

6. Sæculi principibus impense charus etiam fuit Hugo. Ex his dignitate primus nominandus Henricus, imperator hujus nominis II, rex Germanorum III, cui cum ipse anno 1051 « de reddita sanitate et concessa divinitus filii adoptione » esset per litteras gratulatus; denuo eidem scribens imperator, sic concludit epistolam: « Quod autem te pro longinquitate itineris negasti potuisse venire, sicut jussimus, quanquam gratanter tuum suscepissemus adventum, eo ignoscimus tenore, ut in Pascha ad nos Coloniam venias, si est fieri possibile, quatenus, si audent dicere, eundem puerum, quo ita lætatus es, de sacro fonte susciperes, et spiritualis patris tuæ benedictionis munere signares, sicque simul expiati fermento delictorum, paschali solemnitate mereamur perfui azymis cœlestis gloriæ. » Ita factum anno sequenti, et paterno nomine Henricus nuncupatus puer, imperator postea appellationis istius III, rex IV; cujus, defuncto patre orphani, mater vidua, « dilectissimo Patri et omni acceptione digno abbati Hugoni, » anno 1056 scripsit epistolam, quæ est 14 in Spicilegii Acheriani II Miscellaneis (ubi præcedens quoque et alix mox citandæ referuntur) in hunc sensum: « Quia in luctum versa est cithara mea (Job. xxx, 51), pro gaudio gemitum, et pro exultatione, quam litteræ vestræ fecerant, refero lamentabilem planctum. Cor tamen mœrore pavidum refugit ex toto referre. Quapropter et quia velox fama malorum, ut solet, meum vobis dolorem nuntiavit, precor ut Dominum meum, quem diutius in carne servare nolulistis, saltem orando cum vestro conventu defunctum Deo commendetis; filiumque vestrum diu sibi hæredem fore ac Deo dignum obtineatis, et turbas, si quæ contra eum in vestris vicinis partibus regni sui oriantur, etiam consilio sedare studeatis. Vale, Pater. »

7. Non defuit partibus suis Hugo, sed pessimorum consiliariorum adulatoriis suggestionibus depravatus paulatim Henricus III, Ecclesiæ libertatem ac jura violando, per manifestam contumaciam inobedientiamque, tandem commovit a Gregorio papa VII excommunicari, in Augustino principum conventu privandus imperio, nisi intra annum cum Ecclesia redivisset in gratiam. Tunc sese in arcto positum videns, Hugonem, cujus consilia et monitiones paternas forsitan audire neglexerat, cœpit respicere, et in Italiam causa absolutionis petendæ transgressus, eodem interveniente atque pro ipso spondente, consecutus est gratiam, anno 1077. Sed brevi ad ingenium rediit, aut potius pœnitentiæ larvam exiit simulator, eo quoque progressus, aut anti-papa creato schisma perniciosissimum suscitavit, ad multarum animarum ruinam, totiusque imperii confusionem extremam. Sed qui fidelium omnium com-

munem Patrem de Petri sede conatus est exturbare, ipse a proprio filio Henrico IV dejectus ab imperio est anno 1105. Tunc consili inops, « charissimo atque dilectissimo Patri Hugoni, et universis sanctis fratribus Cluniacensis cœnobii, dulcem filii affectum, ac devotum fratris, imo servi obsequium, » deficiens, scripsit epistolam, quæ in [dictis Miscellaneis est decima, hoc exordio: « Quia tuam semper pietatem et paternam erga nos sollicitudinem benigne experti sumus, ita ut de multis sæpe periculis, tuis sanctis orationibus credamus nos liberatos, idcirco, Pater charissime, ad te post Deum, quasi ad singulare refugium necessitatis nostræ, recurrimus; et ut apud te saltem miseriarum nostrarum solatium inveniamus, humiliter deprecamur. Et utinam nobis contingeret faciem tuam angelicam corporaliter videre, ut tuis affusi genibus, caput nostrum, quod de fonte salutari suscepisti, in sinum sanctitatis tuæ familiariter possumus reclinare, ibique peccata nostra deflendo, multitudinem tribulationum nostrarum per ordinem enarrare! » Id vero cum in hac epistola diffuse lamentabiliterque fecisset, tandem sic concludit: « Sed jam tempus est tam longæ miseriarum nostrarum tragoediæ finem imponere, quam idcirco tuæ, Pater amantissime, pietati deslere curavimus, quia in Deo et in te magna et singularis spes est nobis consilii et auxilii salutis et libertatis nostræ. Unde toto affectu, et desiderio animi, totum consilium nostrum tuæ fidei committimus, et quidquid de nostra cum apostolico reconciliatione, quidquid de pace et unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, salvo honore nostro, faciendum esse decreveris, totum nos facturos sine dubio Deo tibi que promittimus. Festina ergo, Pater charissime, nobis consulere, nec te pœniteat, quæsumus, etsi non pro filii liberatione, quia peccavimus in cœlum et coram te (*Luc. xv, 41*), saltem pro mercenarii tui salute laborare. »

8. Hæc per monachos Cluniacenses directis non contentus, rursus alias, ibidem subsequenter legendas, addidit per alios nuntios, « quidquid, licet peccator tamen spiritualis filius, devotius et humiliter poterat, suo desiderantissimo et dilecto Patri apprecans; quibus rursus ejus paternitatis sanctitatem, velut publicanus, peccatorum suorum refugium, et, ut naufragus, salutis portum, desiderantissima devotione deposceret et in illius consilio aliorumque religiosorum virorum, quos ad hoc habere vellet, » totam causam se ponere profiteretur facturus quod ille disposuerit. Denique tertius litteris, testari volens spem misericordiæ divinæ consequendæ exemplo populi Israelitici, « qui peccans a Domino puniebatur, pœnitens dignus venia judicabatur, diu est, inquit, quod infirmum vestrum, sicut solebatis, non visitastis, et quod adhortationum et consolationum fomentis contritum vestrum non curastis. » Postea vero, per preces ipsius atque Cluniacensium fratrum commendari Deo optat, « ut qui nos, inquit, bonæ voluntatis prævenit misericordia, ad fructuosum

A effectum nostra dirigere dignetur opera, » illa utique de quibus in eadem epistola sic erat pollicitus. « Notum facimus serenitati vestræ quod pro reparatione ecclesiarum, quæ nostris temporibus, nostris peccatis, heu! corruerunt, omnibus modis, prout Deus vires dederit, volumus laborare, et sanis consiliis omnium honorum amodo acquiescere, si quo modo valeamus dispersa colligere, et hiantia cuneo schismatis unionis glutino coadunare, atque ruinam Ecclesiæ, quæ per nos facta est, pacis et justitiæ instauratione recompensare. Præterea significamus vobis, quod si Deo propitio regnum et sacerdotium in unum recolligere poterimus, post confirmatam pacem ire Jerusalem disponimus, et videre sanctam terram in quo Dominus noster in carne *visus est et cum hominibus conversatus est* (*Baruch iii, 38*), ipso propitio valde desideramus, ut ibi expressius eum adoremus, ubi eum alapas, sputa, flagella, crucem, mortem, sepulturam passum esse pro nobis cognovimus. » Hæc ille, quæ, ut notat Baronius, « aliaque possent hominis maxime per animum insinuare, sed quod sic-comparatus esset, ut cum deprimere tur, tunc subdole ad fallendum sibi larvam pietatis induceret, quam mox deponeret, cum quod esset conatus effecerat, jure meritoque eos quos appellavit patronos sanctos, est expertus ultores, morte repentina multatus anno 1106, iv Idus Augusti. »

9. Credibile est Philippi I Franciæ regis pœnitentiam sinceriores fuisse; qui ab incesto decem annorum pellicatu tandem Parisius absolutus anno 1104, non metu terreni imperii amittendi, sed cœlestis certius consequendi desiderio, « ad hoc se non dedignatus est inclinare, ut quod restat temporis nobiscum, » inquit S. Hugo (eīdem rescribens epistola 18, in præcitatīs Miscellaneis) « unanimum ac concordem vivere velle fateretur. . . . Et quoniam, pergīt idem Hugo, Deus januam nobis dulcis familiaritatis, ad vos de se alloquendum, aperuit; nunc vobis primum aperimus, quod de vobis non nunc primum cogitare cœpimus et optare, ut propensioem affectum et intentionem majorem amodo habeatis ad bonum. Ad verum, dico, bonum, ad summum bonum, quod Deus est. O magne amice, recordamini quia me aliquando interrogastis, an aliquis, unquam de regibus factus est monachus. Respondi, etiam. Sed etsi de nullo alio certi essemus, solius S. Guntrami Francorum regis exemplum sufficeret, qui, relictis sæculi pompis et vanitatibus et illecebris, factus est monachus. . . . Moveat etiam vos ac perireat contemporaneorum vicinorumque vestrorum, Willelmi dico Anglorum regis et Henrici imperatoris, lamentabilis casus plangendusque interitus; quorum alter unus sagittæ ictu, non in bello, sed in bosco, momento temporis interit; alter inter multos angores gravesque ærumnas, quas diu sustinuerat, nuper, sicut vos audivisse jam credimus, defecit. » Quæ credimus ipso quo Henricus obiit anno scripta. Rex autem Willelmus (ut 21 Aprilis ad Vitam

S. Anselmi plenius describitur in Historia Eadmeri A lib. II, num. 45) obierat anno 1100, mense Octobri. De extrema S. Guntrami ætate pauca quædam ex Fredegario habemus, prolata ad 28 Martii, in quibus licet nulla sit mentio monachatus, satis tamen verosimile esse credimus, quod si in monasterio S. Marcelli, in quo sepultus colitur, etiam aliquanto tempore vixit et obiit, saltem in monastico habitu obierit; sicut apud Prumienses imperator Lotharius, cum hac tamen differentia, quod hunc constet imperio regnoque cecidisse per renuntiationem publicam; de Guntramno nihil tale legatur. Ut sit, exemplo tali Hugo utitur, hortatusque regem ad veram poenitentiam et conversionem perfectam, quæ nec faciliore nec certiori via possit apprehendi quam monachica professione, sic demum concludit: « Ecce principes apostolorum, iudices imperatorum et regum et orbis, parati sunt recipere vos in domum suam hanc Cluniacensem, quam Patres nostri azylum poenitentiae nominaverunt. Et nos parati sumus vos ut regem habere, ut regem tractare. . . . »

10. Cæterum hæc quoque pia ac sancta Philippi regis cogitata, ut accidere solet hominibus inter multa ac magna vitia præsertim carnalia inveteratis, vel sera vel parum efficacia fuerunt; ipseque rex prius quam regnum terrenum sponte dimitteret, e terris sublatus est anno 1108; sed quod vivus non potuit vel neglexit, mortuus quadam tenus voluit obtinere, extrema voluntate mandans, ut in Floiacensi Benedicti-ordinis cœnobio tumularetur. Aldefonsi Hispaniarum regis hoc nomine VI, ut regis infirmitati aptior, sic efficacior voluntas fuit. Hic apud fratrem Sancium diu captivus, B. Hugonis atque Cluniacensium monachorum precibus vitam, libertatem, regnum se debere aestimabat; ergo circa annum 1070 hanc ad eum epistolam dedit, quæ 19 occurrit in Miscellaneis Spicilegii Acheriani VI, quæ « Hugoni venerabili et excellentissimo abbati Cluniacensium, virtutum floribus clavo, fomite virtutum suffulto, atque cunctæ dulcedinis melliflue seniori, . . . nec non cunctæ nobilissimæ congregationi Petri et Pauli, ipse Aldefonsus, gratia Dei Hispaniarum rex, cum omni devotione mentis et corporis . . . veræ charitatis custodiam, vitæque æternæ gaudia, atque perpetuam prosperitatem et salutem, nec non quidquid sublimius, ex intimo corde, amplexibili dilectione, in Domino Jesu Christo » precat, deinde sic loquitur: « Quanta te, gloriosissime Pater, devotione diligam. . . . Ad hoc scito, sanctissime Pater censem, quem Pater meus illi sanctissimo loco Cluniacensi solitus erat dare, ego, annuente Deo, in diebus vitæ meæ duplicabo » . . . tum ut idem fiat a successoribus regibus testamento se cavisse indicat; Robertum, in vita et morte sibi ad futurum, relinquere in suo regno suppliciter deposcit: ac pro stabiliendo ibidem Romani officii usu, ad Hugonis persuasionem suscepto, petit sibi a papa impetrari D. Geraldum cardinalem.

11. Tanto affectui eumque secutis pluribus ac maximis beneficiis aliis, digne et grate respondens Hugo, constitutionem edidit, « omnibus fratribus in Cluniacensi cœnobio, tam presentibus quam futuris, sic edicens: Notum sit, nos de domno Alfonso Hispaniarum rege, nostro fideli amico, qui tanta ac talia bona nobis fecit, et adhuc indesinenter facit. . . . Huic quoque mensuræ bonæ, confertæ simul et coagitatæ, supereffluentiam addere cupientes, dedimus ei in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli nova, quam ipse de propriis facultatibus construxisse videtur, unum altare de præcipuis, quo scilicet divina mysteria ibidem celebrata salutem ejus valeant suffragari; cum vero hujus temporalis vitæ cursum debito fine compleverit, exceptis officiis, missis atque eleemosynis, quæ pro illo agenda sunt, uno anno in supradicto altari missa specialiter pro illo canatur. » Omitto quæ in anniversaria die ipsius, « sicut pro domno Henrico imperatore Augusto, » secundo videlicet, agenda præscribit, « in omnibus et reginam ejus conjugem devotissimam volens fieri participem et anniversarium ejus sicut imperatrici Agnetis agi. » Legi singula possunt in dicti Spicilegii Miscellaneis, num. 20; hæc enim satis sunt, ut Hugonis erga suos benefactores gratitudo cognoscatur.

12. Transeo ad principes secundi ordinis, in quibus « Theobaldus, Dei gratia Francorum comes, et uxor ejus Adelaidis . . . sanctitatis et religionis, quæ penes Cluniacense collegium divina gratia largiente potior celebriorque habebatur, fide et devotione permoti, Odonem filium, sacris regenerationis mysteriis renovandum, destinarunt Hugoni venerabili abbati ejusque conventui, rati, superna dispensante clementia, sibi non inane futurum religiosiores quam divites in Christo habuisse parentes; ad cuius gratiæ et defensionis propensorem effectum efficaciorum profectum . . . Cluniaco monasterio concedunt et donant quamdam villam quæ Cossiacus dicitur: » Instrumentum integrum habetur in jam citatis Miscellaneis, num. 22, et mox num. 25 sequitur « Donatio ecclesiæ in castro de Avilone, facta ab Hugone duce Burgundiæ ad Cluniacense monasterium, ubi dominus Hugo abbas præesse pariter et prodesse videtur, » anno Christi 1077, ad imitandum « multos potentum ac divitum hujus sæculi, qui divina edocti prædicatione, facultates a Domino sibi collatas in meliores usus transferre, exhæredantes se in hoc sæculo, ut superni regni efficerentur hæredes. Mox anno 1078 Wido, aliquando comes Matisconensis, perpendens quam inutilis est omnis honor hujus sæculi, imo quam nocuus et illecebrosus ad æternam damnationem misericordia Christi se visitante et inspirante, pro ejus amore ex toto renuntiavit sæculo in monasterio Cluniacensi, ut ibidem regulari disciplinæ subditus, poenitentiam ageret peccatorum; » et multos præterea fundos donavit, quos recenset instrumentum inter jam sæpe dicta Spicilegii VI Miscellanea,

num. 26 legendum. Atque hæc speciminis causa sufficiunt, plura enim colligere non est instituti nostri.

§ III. *Fundatio Marciniacensis Cultus S. Hugonis. Scriptores Vitæ.*

13. Cura S. Hugoni fuit non modo fundata alias cœnobia in rei cum temporalis tum sacræ vigore conservare, sed et nova insuper etiam pro feminis condere. In iis Marciniacum est, non procul oppido Semuro ac Ligeri amne, in episcopatu Augustodunensi situm; de cujus fundatione in Cluniacensi Bibliotheca hoc fragmentum tabularum superest: « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Notum sit omnibus fratribus nostris cunctisque sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, quia ego frater Hugo, Cluniacensis abbas, præeunte ac cooperante divino auxilio, conciliante atque juvante germano nostro domino Gaufrido Sinemurensi, locum istum Marciniacum, parvum satis primo, et quasi quoddam asyllum a solo fundavi construxique temporibus nostris. Bonum etenim nobis visum est, ut sicut per sanctorum Patrum nostrorum foundationem peccatores homines Cluniacum habebant, si sæculo et pompis ejus abrenuntiare vellent, ita et peccatricibus feminis, de mundo laqueis ad locum hunc fugientibus et pro commissis suis ex corde gementibus, divina clementia regni cœlestis non clauderet introitum, etc. Eis autem gravius mortis æternæ immineat periculum, qui hanc domum ancillarum Dei ac beatissimæ Virginis vexare vel impugnare non erubescant, » etc. Late in laudes hujus cœnobii et vitam in eo religiosam profitentium hb. 1 Miracul. S. Petrus venerabilis se effundit, dicitque; cum dictum cœnobium subito forte incendio correptum jam in ipsa penetralia ignem admitteret, Hugoque Lugdunensis archiepiscopus clausas sanctimonialibus ad egressum invitaret, quamdam ex earum numero, Gislam appellatam, respondisse archipræsuli: « Nos, Pater, timor Dei et præceptum abbatis nostri, ut ignem æternum evadere possemus, intra hos quos cernis limites usque ad mortem permansuras inclusit; unde nullo pacto fieri potest, ut aliqua necessitate præfixos nodis poenitentiarum terminos, saltem pedis passu, transgrediamur, nisi ab illo, qui in nomine Domini in hoc nos inclusit loco, solvamur. » Inde vero tanta in Deum fiducia erectum fuisse archiepiscopum, ut flammis grassari ultra prohibitis, extincto ad imperium igne, quod reliquum erat religiosæ domus, clausis etiam tanta in egrediendi necessitate sanctimonialibus, ab incendio salvum constiterit. Ad quas crebras S. Hugonem litteras dedisse, plenas salutaribus monitis, omnino extra dubium est; in Cluniacensi Bibliotheca non nisi unam reperimus, quæ hujusmodi est.

14. « Dulcissimis filiabus sororibusque amantissimis, sæculi pompa exutis, et Marciniani ad honorem et laudem sanctæ et individuae Trinitatis, sub patrocinio B. Mariæ semper Virginis et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, congregatis, frater Hugo,

abbas Cluniacensis, salutem, gratiam et benedictionem, et nunc et in perpetuum. Non lateat, o filiae, præcordialem charitatem vestram, » etc. *Vide infra.*

15. Humatus fuit S. Hugo, ut Chronicon Cluniacense narrat, in majore ecclesiâ, quam ipse in honorem apostolorum Petri et Pauli construxit, retro altare matutinale; demum relevatus est, et super majus altare dictæ basilicæ nunc corpus ejus requiescit. Paucis post mortem annis, tempore scilicet Pontii abbatis successoribus ejus, a Calisto II in Album cœlitum relatus fuit: de quo ad dictum Pontium ista in sua epistola Hugo monachus scripsit: Hic, Calistus scilicet II, secundo Cluniacum, rediit, ibique festum Dominicæ Circumcisionis et Apparitionis devote peregit. Qui dum inter cætera sæpius ageret de vita et miraculis B. Hugonis, non quorumlibet chartulas super his profusius exaratas attendit, sed personas authenticas in medio Cluniacensis capituli præsentatas, de sancto quæ viderant et audierant validius attestatas, gratanter accepit; episcopus vero et cardinalibus pariter assentientibus, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, natalem tanti confessoris, tot et tantis virtutibus approbati, festum fieri papa decrevit, etc. Nomen Martyrologio suo Galesinius ad v Julii inscripsit, reliqui vero, ut Crevenus, Maurolycus, Molanus, Menardus, Miræus ad 29 Aprilis; quo etiam his verbis Martyrologio Romano inseribitur. In cœnobio Cluniacensi S. Hugonis abbas. Obiit ille quidem feria iv post Pascha supra notatum, sicut et S. Anselmus; quæ feria cum iv Kalendas Maii seu 28 Aprilis cadit; sed obiit die advesperascente, aut, ut alii loquuntur, nocte, et ideo tam a Vitæ auctoribus quam in obituariis notatus fuit dies iii Kalendas, quod prædicti martyrologi secuti sunt.

16. Vitam primi scripserunt Gilo et Ezelo Cluniacenses monachi, uti testatur Hildebertus, mox commemorandus. Ea an uspiam integre exstet? nescimus; compendium aliquod habere nobis videtur, ex ms. cœnobii Bodecensis anno 1640, erutum a P. Joanne Gamans. Etsi enim istic non legatur id quod solum a se immutatum Hildebertus præfatur, cætera tamen his verbis concepta sunt, ut pateat ex iis esse desumpta, quæ ipsa sola præ oculis habuit; addens quæ vidit, quæ audivit; quædam etiam omittens, ob rationem in prologo expositam, quorum pars cum in dicto ms. appareat, congruum duximus ad majorem satisfactionem lectoris curiosi, et de ipsis omissis iudicium sibi liberum esse volentis, non quidem primo, sed tertio loco ipsam illam epitomen dare, præmissis ut dignioribus jam dicti Hildeberti, et Raynaldi æque venerandis lucubrationibus. Fuit autem Hildebertus (a cujus etiam stylo dedimus 2 Aprilis Vitam S. Mariæ Ægyptiacæ metrica paraphrasi exornatam) ex ipsius S. Hugonis disciplina et monasterio, ad scholarum Cenomanensium regimen promotus, tum archidiaconus deinde et episco-

pus factus, anno 1097, et scripsisse videtur circa annum 1115, postea anno 1125 euectus ad archiepiscopatum Turonensem. Ab hoc scriptam Vitam S. Hugonis ex Sirmondi nostri collectaneis ms. accepimus, et cum editis in Surii collectione ac Bibliotheca Cluniacensi contulimus. Alteram Vitam, quam damus ex ms. codice serenissimæ Christianæ reginæ Sueciæ et alio nostri collegii Duaceni, multa explicantem quæ prior non attingit, quædam ab iis dicta reticentem, composuit Raynaldus jam ante nominatus, non frater, ut scribunt Sammarthani, sed (ut liquet ex venerab. Petro Cluniacensi, lib. III, epist. 2, et propria illius assertione) nepos ipsius S. Hugonis; Vezeliacensis abbas, in diocesi Augustodunensi (ubi enim sanctimoniales fuerant) anno 1108 constitutus præfatus, quod si forte altioris alicujus ingenii viri studium in hoc opere antea desudarit (his autem verbis videtur Hildeberti scriptum inuere, quod ad suas manus non pervenerit) illius opus majorum atque sapientium virorum excellentiæ relinquendum, suum vero minorum atque minus capacium studio attribuendum putet. Nullos autem priores se auctore citat, utpote hoc argumentum tractans sicut partim vidi, inquit in fine, partim relatione probabilium virorum didici, quæ vero prosa scripserat, eodem metro perstringens, sic concludit:

Hæc, Pater Hugo, tui Raynaldi dicta nepotis

Suscipe, quæso, pie, meque tuere, Pater.

Et quoniam tum alia quædam, tum tempus mortis atque regiminis hic expressius confirmantur, et res brevis est, nec alibi usquam exstat, placuit etiam hanc ex eodem reginæ ms. addere. Raynaldus autem etiam ipse anno 1128 factus est archiepiscopus

A Lugdunensis, atque annum unum in eâ dignitate vivens, Cluniaci sepultus est sub hoc epitaphio: *Hic requiescit Raynaldus, quondam abbas et reparator Vezeliacensis, et postea archiepiscopus Lugdunensis.*

17. Hugo etiam monachus Cluniacensis, post sancti mortem a Pontio successore susceptus ad ordinem, primo ad istum suum abbatem post annum 1120 epistolam scripsit, cui multa de S. Hugone inseruit, danda ex Bibliotheca Cluniacensi, primo loco inter Analecta, in qua etiam agit de canonizatione S. Hugonis facta Cluniaci per Callixtum II papam, supplens quædam ab aliis ommissa. Quibus non contenti Cluniacenses coegerunt eum integram Vitam scribere, quæ etiam ipsa propter antiquitatem scriptoris dari merebatur, nisi satis esset in Bibliotheca Cluniacensi, et ex hac in postrema Surii editione exstare. Itaque ea tantum utemur ad illustrandam Vitam primam, quæ autem singularia ibidem habentur Analectorum caput 2 constituant. Denique anonymus quidam notabilia quædam puncta, B. Hugonis regimen sanctitatemque concernentia descripsit, quorum pars in præcitatis Vitis integre descripta exstat, nisi hinc in illas translata malis credere; pars Analectorum caput 3 implebunt. Hymnus quem in laudem S. Hugonis scripsit venerabilis Petrus, post Pontium abbas Cluniacensis, exstat inter illius opera in præcitata Bibliotheca, col. 155, scriptus per modum sequentiæ, et summarium Vitæ complectens; testimonia etiam antiquorum de eodem sancto collecta videbis col. 468 et sequentibus; quæ huc transcribere operæ pretium non videbatur.

VITA

AUCTORE HILDEBERTO CENOMANENSI EPISCOPO

PROLOGUS.

Dei gratia venerabili atque reverendissimo abbati

(1) Pontius abbas, ex monasterio S. Pontii Tomeriarum Cluniacum transgressus, monasterium cum laude rexit primis duodecim aut pluribus annis, cum ista omnia, quæ infra daturi sumus, scriberentur. Deinde pertæsus murmurationum adversus se gliscentium, quæ tamen eatenus non proruperant foras, a Calixto II circa annum 1122 absolvi petuit, et licet ægre, impetravit tamen, ac Hierosolymam abiit. Sufficitur ei Hugo Marciacensis prior; alius ab auctore postremæ Vitæ (hic enim a Pontio ad ordinem admissus fuerat, istius vero longa in sancta conversatione vita laudatur) quo intra breve tempus extincto, eligitur Petrus Venerabilis, ex quo, lib. II Maraculorum, Pontii Vitam scribente, habemus Hierosolymis reversum captata occasione invasisse armata manu Cluniacum, itaque egisse ut tanquam schismaticus excommunicari meruerit cum suis, Romam tamen ad causam dicendam evocatus sit, et post latam sententiam impœnitens, ibi

Pontio (1), Hildebertus, professione sacerdos (2), vita peccator, spem adipisci communem. Congruum dem mox sub Honorio papa II obierit anno 1125. Indignum proinde est quod is a Wione Fastis Benedictinis ascribatur ad 29 Januarii, cum titulo sancti. Sed in hoc æque temere Wion egit, quam negligenter in eo, quod anno 1122 Cluniaci mortuum dixerit, quem ipse Honorius papa scribit obusse Romæ impœnitentem, in litteris a Petro Venerabili dicto loco relatis. Ipse tamen Petrus videri potest ex aliqua passione locutus, cum totos decem ipsius annos ante depositam dignitatem, turbarum et discordiarum, quamvis foras non erumpentium, nota dedecorat; eos enim satis excusant tot illustra encomia, Pontio tributa ab iis, qui de S. Hugone egerunt, aliisque in Bibliotheca Cluniacensi relatis.

(2) Quamvis sacerdos idem hic valeat quod episcopus; humilitatis tamen fuit istum potius quam hunc titulum usui passe.